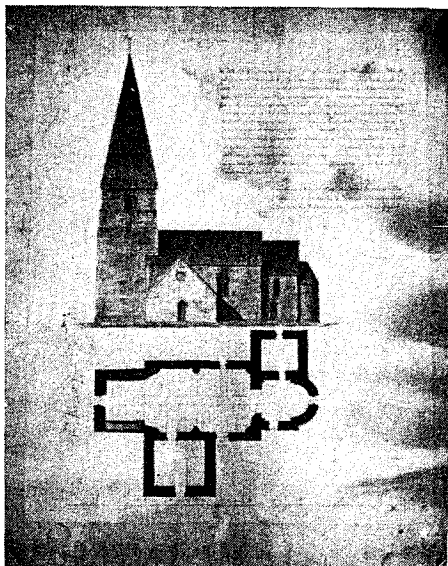

Röks gamla kyrka.

På den plats, där Röks kyrka är byggd, stod en gång en gammal, vördnadsvärd helgedom. En vacker teckning över denna kyrka finnes bevarad i sakristian. Det är med en känsla av gripenhet och vördnad, man betraktar denna helgedom. Därinne under de helgade valven ha Röks församlings invånare samlats till gudstjänst under sex sekel. Där ha de bedit och lovsjungit och där ha de lyssnat till evangeliet om Jesus Kristus. I onda såväl som i goda tider hade de sin lust i Herrens ord. Där satt herrefolk och torpare med samma behov och samma längtan. I ofärdstider, då en del av socknens män kallades under fanorna, följde kyrkomenigheten de sina i förbön inför Gud. I medgångens dagar ljöd lovpsalmen mäktig under tempelvalven. De ha alla slutat sin kyrkogång här på jorden. De sova sin sista sömn därute på kyrkogården efter en hård och strävsam arbetsdag i väntan på uppståndelsens morgon.

Röks gamla kyrka uppfördes troligen på 1200-talet. Den var byggd i romansk stil med långskepp, kor och absid. Byggnadsmaterialet var kalksten. Vilken möda och vilket arbete hade det inte kostat våra förfäder att upp-

Röks gamla kyrka.

Foto: Winberg.

Inredningen i gamla kyrkan synes ha varit enkel enligt vad C. F. Brocman berättar i sin »Beskrivning över Östergötland». Någon altartavla fanns icke. Ett krucifix omgivet av de fyra evangelisternas bilder utgjorde altarprydnaden. Under altaret hade släkten Snoilsky sin familjegrav. På väggen vid altaret voro uppsatta nio vapensköldar för släkterna Snoilsky, Leijonsten, Rosensvärd, von Gissler och Rauchman. Här fanns även en minnesten över kyrkoherde J. Berzelius och hans släkt. Denna minnestavla är nu upphängd på järnstaketet, som uppförts kring Kinmansonska graven å kyrkogården. Pre-

föra denna kyrka! Varv fogades intill varv med den noggrannhet och den omsorgsfullhet, som var kännetecknande för våra fäder. Valven restes därinne i kyrkan. Ett torn byggdes stilfullt och prydligt. Högst uppe på tornspiran satt tuppen, vaksamhetens symbol. Kyrkan mätte 39 alnar i längd och $12\frac{1}{4}$ alnar i bredd.

Altaruppsättningen i Röks gamla kyrka.

Foto: Wasén.

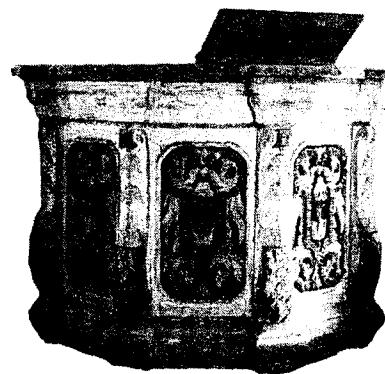
dikstolen var ett vanligt snickeriarbete, »mycket gammalmodig och icke särdeles prydlig». Tvenne dopfuntar fanns. Den ena troligen från kyrkans första tid. Ett orgelverk hade år 1751 inköpts för 1400 Riksdaler kopparmynt av herr Wistenius, Linköping. Det var placerat på läktaren längst nere i kyrkan. Utmed väggarna i långskeppet fanns ytterligare tvenne läktare. På det sättet hade bänkrummen i kyrkan ökats, allteftersom folkmängden i socknen tillväxte. Det var trångt därinne i kyrkan. På sockenstämman klagade man ofta över den svåra trängseln i kyrkan.

År 1840 var folkmängden i Rök 1,157 personer, år 1845 1,235 personer och år 1850 1,250 personer. Församlingens nuvarande folkmängd är 731 personer. Man

hade fog för sitt påstående, att den gamla kyrkan var för liten. Den gudstjänstfirande menigheten var så stor, att den knappast kunde inrymmas i kyrkan. Tanken på att utvidga kyrkan hade framförts vid åtskilliga sockenstämmor dock utan resultat. Beslut hade fattats, men ej verkställt. Församlingsborna värnade i det längsta om sin gamla helgedom. Om det var av sparsamhetsskäl eller pietet är svårt att avgöra. Troligen var det bådadera. En tillbyggnad kunde man gå med på, ehuru ganska motvilligt. Tanken på att bygga en ny kyrka var dem främmande. Men då saken behandlats det ena år tiondet efter det andra, lyckades till sist sockenstämmans ordförande få fram ett beslut om, att den gamla kyrkan skulle rivas och en ny uppföras i stället. Det allmänna beslutet om nybyggnad fattades vid sockenstämma den 25 nov. 1827. Det blev inte verkställt förrän 1843, då den gamla kyrkan revs. I början av maj samma år började man uppföra den nya kyrkan. Den var färdig till invigning den 17 aug. 1845.

Varför revs den gamla kyrkan? Ovan har nämnts, att utrymmet var för litet. Vidare kände man sig besvärad av det halvdunkel, som rådde inne i kyrkan. De få fönster, som fanns, släppte in ett mycket sparsamt ljus. Man pekade också på bristfälligheter i torn, väggar och valv. De skulle kanske med god vilja ha kunnat repareras. Att kyrkan var gediget byggd, blev man varse, när den revs. Det tog en rundlig tid och krävde ett oerhört och mödosamt arbete innan torn, murar och valv voro nedtagna. Teknikens alla hjälpmedel måste anlitas för att få fall på tornet. En annan anledning till kyrkobygget må också anföras. I Rök såväl som i många andra socknar

hade den allmänna inställningen vunnit insteg, att nya, rymliga och ljusa kyrkor skulle byggas. Det är intressant att följa diskussionen om kyrkobygget vid sockenstämmorna. Efter vad jag kunnat finna, började den redan på 1760-talet och fortsatte till 1840-talet, då det definitiva beslutet om nybyggnad fattades. Vi skola i fortsättningen låta sockenstämmoprotokollen själva berätta om kyrkobyggnadsfrågan.

Predikstolen i gamla kyrkan.

Foto: Wasén.

Hur tanken på en ny kyrka arbetade sig fram.

I ett sockenstämmoprotokoll av år 1767 d. 24/5 heter det: »Behagade högvälborne Översten och Riddaren Reutersverd proponera angående kyrkans otillräcklighet för församlingens myckna invånare och föreställande, om hon ej skulle ökas och större göras. Församlingens tyckte väl härom, men kunde inte göra något visst beslut förrän de först fingo veta, huru denna tillökningen skulle ske samt vad den kunde kosta. Varuppå herr Översten lovade med församlingens kostnad anskaffa en sådan man, som allt detta kunde tydeligen tillkännagiva, varefter sedan författningar kunde tagas.» (Kyrkoherde J. Berzelius.)

Översten Lor. Pet. Reutersvärd, som var ägare till Sättra, hann aldrig fullfölja sitt uppslag om utökning av kyrkan. Han dog år 1768.

1783 d. 4/5. »Sedan pastor enligt befallning vid biskopsvisitation anskaffat av herr byggmästare Beurling 2:ne projekterade ritningar till kyrkans utvidgande, uppvisades de nu till utväljande av någon, som sedan på högre ort borde inlämnas till granskning och stadfästelse; men vid detta tillfälle vågade man sig intetdera att utvälja, förklarande sig de närvarande, att längre tid fordras till samråd i en så viktig ting, som syftar även på nyttan i framtiden, innan något visst utväljes; havandes man därtill ännu så mycket mera tid, som kyrkans kassa än icke äger nog styrka att företaga en så kostsam byggnad, utan vilja de i kärlek hjälpa sig med bänkrum så gott de kunna. Varuppå pastor föreställde nödvändigheten att årligen öka kyrkans fond genom sammanskott, vartill församlingen fant vara ganska billigt, att icke kostnaden blir på en gång alltför dryg, då arbetet skall företagas, men i anseende till tidens svårighet, som jämväl nu visar en bedröfligare utsikt igenom befarad missväxt, kunde de icke uthärda med något vidare sammanskott utan måtte härmed uppskjutas tills vidare.» (Prosten L. Kinman.)

Som förklaring till detta protokoll må anföras, att biskopsvisitation hölls av biskop Uno von Troil i Rök d. 30/1 1783. I visitationsprotokollet § 9 heter det: »Och vad Rök angår, att församlingen omöjeligen kunde undgå att sin kyrka ombygga eller ansenligen utvidga. — — — Emellertid och som kyrkans tillgångar nödvändigt böra ökas, för att denna reparation kunna verkställa, tillstyrkte herr Biskopen, att den så kallade byggnings-

marken borde förhöjas; varom församlingen nästa sockenstämma borde överenskomma.»

1805 d. 17/5. »Klagomål anfördes över den svåra trängseln i kyrkan och det helst på kvinnsidan, där rummet oftast är så otillräckligt, att man nödgas sitta i varandras knä. Församlingen önskade väl att kunna avhjälpa denna svårighet, men såg sig därtill ur stånd innan ny kyrkobyggnad kan ske, dock som trängseln hittills varit mest överklagad av kvinnokönet, som äger minsta antalet av bänkrum, men dock är till betydlig del talrikare än mankötet; så föreslogs och enhälligt beslöts, att den lilla läktaren, som hittills varit nyttjad av drängar, hädanefter utryms åt kvinnokönet, helst åt tjänstepigor, vilka icke mera äga rättighet att trängas med hustrurna nere i kyrkan, utan få begiva sig åt lilla läktaren att där taga sin plats, så långt rummet räcker, kommandes så drängarna att på stora läktaren söka sig rum, varföre hädanefter trappan till vänster och lilla läktaren alltid tillhöra kvinnorna och trappan till höger och långa läktaren manskötet. Sedan Fredrik Andersson i Mark, som blivit anmodad att på lilla läktaren göra ett tjänligt skrank, fått detta arbete färdigt, skulle dag utsättas, då denna ändring kommer att taga sin början. För övrigt

Anna selbdritt.

Foto: Wasén.

överenskom församlingen ånyo att iakttaga vad ett förut gjort sockenstämmobeslut innehåller, nämligen att så länge kyrkan befinnes sådan hon nu är och trängseln ej kan fullkomligt avhjälpas i sämja och enighet tillåta varandra rum, där rum finnes utan särdeles anspråk på någon indelad bänk och erbjöd därför herr löjtnant von Kothen ädelmodigt att dess bänk nere i kyrkan får av vem som helst begagnas, då den finnes tom.» (Prosten L. Kinman.)

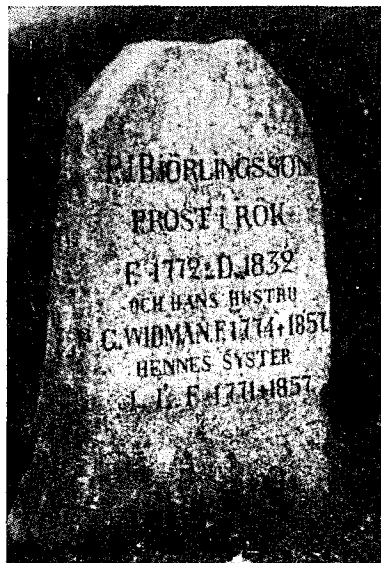
Sockenstämman hade tidigare beslutat om bänkindelning i kyrkan. Varje hemman, torp och lägenhet hade sitt bänkrum i kyrkan. Man höll orubbligt fast vid denna ordning, helst som det var förenat med risk för vite, om man intog en annans bänkrum.

1819 d. 5/5. »Pastor gjorde församlingen uppmärksam på tvenne betydliga bristfälligheter å kyrkans torn, vilka enligt herr direktör Beurlings intygande voro vådliga. Församlingen ansåg dessa bristfälligheter mindre farlige och trodde att kyrkan dem oaktat en längre tid kan äga bestånd.» (Kyrkoherde J. Wadsberg.)

1825 d. 27/10. »Pastor framställde enligt kungörelsen till denna socknestämma kyrkans stora och synbara bristfälligheter till församlingens allvarliga övervägande. Sedan denna viktiga sak på sex allmänna socknestämmor från 1764 till 1807 varit omtald och beslutad — så tyckes att man visserligen varit omtänkt att reparera Röks kyrkas stora bristfälligheter, men aldrig velat verkställa sockenstämmobesluten. Jag får därför till min reservation för en kommande framtid, eller någon oförmodad timad händelse i anseende till kyrkans synbara förfall — förfråga församlingen, huru länge denna viktiga sak skall

uppskjutas, och om församlingen icke ville efterfråga, antingen någon säker och kunnig man göre skrivelse till H. Domkapitlet, som besiktigade kyrkan, eller ock efterfråga de tvenne 1783 på allmän sockenstämma projekterade ritningar till kyrkans utvidgande, som då av avl. prosten Kinman uppvistes, sedan de blivit av byggmästaren Beurling anskaffade. Och sedan detta är verkställt, uti utlyst allmän sockenstämma fatta de beslut, varigenom församlingen genom Guds hjälp kunde verkställa denna så många år önskade reparation, och sålunda undvika den i alla avseenden så kostsamma och betungande nybyggnaden. Härpå svarade; att församlingen visserligen ansåg behovet av kyrkans reparation till tak, rappning invändigt och utvändigt, fönster m. m., men önskade genom pastor att själva få anskaffa en pålitlig och kunnig man, som först besiktigade kyrkan, och sedan uppgjorde ett kostnadsförslag på alla de kyrkans delar, som fordrade fullständig reparation, och sedan denna vore verkställd, ville församlingen genom beslut å utlyst sockenstämma bemöda sig dem verkställa. Så fort sig göra låter skall denna besiktning verkställas.» (Prosten J. Björlingsson.)

1827 d. 9/9. »Byggmästaren vid Harstad och Väderstad herr A. L. Thunström uppgav på begäran tvenne grundritningar: 1:sta till en ny kyrka och 2:dra till den gamla tillökt och förbättrad, med det tillägg att endast 200 Riksdaler banco uti omkostnaden till en ny kyrka emot den gamla tillökt och renoverad vore skillnaden. Så får jag i anledning härav göra den frågan vilket av dessa förslag Röks hedervärde hemmansägare behagade välja. Församlingen svarade, att den varken åstundade

Prosten Björlingssons gravsten å
Röks kyrkogård.

Foto: Wasén.

reparation efter den uppgivna grundritningen, ännu mindre vilja de hava någon ny kyrka utan endast önskade att kyrkan kunde så repareras, att fönster, väggar och tak ut- och invändigt blevo öppnade, förnyade och rappade, att man med säkerhet för dropp och fult ljus (halvskymning) kunde uppträda i Herrens hus och beslutade församlingen, att byggmäst. Thunström skulle vidtalas att med görligaste första besiktiga kyrkan och upp-

giva skriftligt kostnadsförslag uti församlingens ledamöters närvaro.» (Prosten J. Björlingsson.)

1827 d. 25/11. »Sedan pastor uppläst H. v. Consistorii protokoll så framställde ordföranden följande till församlingens bestämmande och avgörande. Vad beslut behagade församlingen taga om den nära 60 år påtänkta förbättringen av Röks kyrka? Något beslut är nödvändigt att taga — skola vi utvidga och reparera kyrkan försvarligen, så fruktar jag att vår kommande eftervärld skall få anledningen att illa bedöma istället att med aktning skåda våra företag till deras väl, om dessa sattes uti

nödvändighet att utan kassa och kyrkomedel till sin obestridliga kostnad uppresa ett nytt Herrans tempel. Skola vi bygga en ny kyrka? Så hoppas jag att med anropande om Guds hjälp med enighet och förtroende sockneborna emellan, vi sannerligen handla klokare för våra barn och efterkommande, då alla de materialier, som fordras till kyrkans utvidgning även måste vara till den nya kyrkan och medel finnas nu till en början och Herren Gud, som befordrar all god gärning, kan ännu väcka många goda människors hjärtan att bidra till kyrkobyggnadens gång och de som med hälsa, kraft och medel bidragit till detta tempels uppresning kunna glädja sig vid förvandlingsstunden att hava verkat till Guds ära, fäderneslandets bästa och efterkommande släkters nytta och gagn. Efter socknemännens vidlyftiga talande i saken, som av pastor blivit framställd rörande Röks kyrka, fattades nu det allmänna beslut, att en ny kyrka efter 12 år från denna dato skall med Guds hjälp uppdragas och under denna väntotid skall år 1828 grundvalen läggas till den nya kyrkan och 6 Riksdaler banco efter förmedlat hemmantal från februari 1828, då första betalningen börjar, till den tid kyrkobyggnaden börjar, av varje hemman och proportionellt av de mindre betalas och denna summa utlånas för årligt 6 % emot samma säkerhet som kyrkans kassamedel.» (Prosten J. Björlingsson.)

Beslut om byggandet av ny kyrka var fattat. Prosten Björlingsson hade använt hela sin övertalnings- och motiveringskonst för att få fram detta beslut. Det var väl heller inte så lätt för sockneborna att göra motstånd inför en sådan glänsande vältalighet, som prosten utvecklade. Nybyggnaden skulle dock inte ske genast. Först om 12 år

skulle beslutet verkställas. Prosten Björlingsson försökte vid en senare sockenstämma att påskynda det hela, dock utan resultat. Det heter i protokoll från år 1828 d. 29/10: »Ordf. föreslog att kostnadsförslag till blivande nya kyrkan skulle upprättas för att sedan till intendentsämbetets prövning underställas, för att grunden sedermera skulle kunna läggas; församlingen önskade med avseende på flera skäl, att detta tills vidare bleve uppskjutet.»

Förberedelser till byggandet av den nya kyrkan.

När de 12 åren gått till ända, hade man inte vidtagit några andra åtgärder för nybyggnaden än det årliga sammanskottet av 6 Riksdaler banco från varje helt förmedlat hemman. Den 1 maj 1838 utgjorde nybyggnadskassans behållning 8,669 Rdr 4 sk. 5 runst.

1838 d. 23/9. »Som enligt detta protokoll församlingens ledamöter beslutat att tolv (12) år fr. d. 25/11 1827 räknat, en ny kyrka skulle med Guds hjälp uppdragas och dessa 12 år snart tilländalupit utan några andra åtgärder för nybyggnaden än ett årligt sammanskott av sex Rdr. banco utav varje helt förmedlat hemman, vilket utgått från d. 1 febr. 1828 till närvarande tid, så föreslog ordf. församlingens resp. ledamöter nödvändigheten av tidens förlängning för kyrkans nybyggnad, helst kassorna ännu äro långt ifrån tillräckliga för uppbyggandet av en ny kyrka, som både i rymlighet och soliditet kunde motsvara sitt ändamål.

I anledning härav tillfrågades församlingens resp. ledamöter, hur lång tid de ansågo ännu ytterligare erfordras för att bereda sig till ifrågavarande nybyggnad? Varvid

församlingens ledamöter yttrade, att de ansågo tio (10) års tid, fr. d. 1 maj 1838 räknat, vara erforderlig för insamlandet av en tillräcklig penningssumma och förskaffandet av nödiga materialier till kyrkans nybyggnad efter vilken tids förlopp grunden till kyrkan och kyrkans uppförande genast borde företagas. Och skulle detta församlingens beslut underkastas Konungens Befallningshavadens och Högvörd. Domkapitlets prövning, enär det förra av d. 25/11 1827 härigenom till en del eller i anseende till tiden blivit förändrat.» (Prosten C. Hedmark.)

Vid samma stämma väcktes förslag om att Rök och Heda församlingar borde bygga en gemensam kyrka. Kyrkobyggnadsfrågan var nämligen aktuell också i Heda.

I Röks sockenstämmoprotokoll d. 23/9 1838 § 4 heter det: »Beslöts att erbjuda Heda annexförsamlings resp. ledamöter, att på något tjänligt ställe emellan Rök och Heda, och efter ömsesidigt uppgjorda villkor inom nämnda tids förlopp (hänsyftar på 10-års perioden), i förening med Röks församling bygga ett gemensamt tempel för bägge församlingarna.» (Prosten C. Hedmark.) Sedan Heda församling yttrat sig om förslaget behandlades frågan på nytt i Rök. 1839 d. 17/2. »Tillfrågade ordföranden församlingens ledamöter om de voro villiga att vid blivande nybyggnad av kyrka förena sig med Heda annexförsamling i uppbyggandet av ett gemensamt tempel för bägge församlingarna på den så kallade Heda kyrkbacke; varvid församlingens ledamöter tillkännagåvo, att de av flera skäl önskade denna sammanbyggnad, dock med villkor, att den för bägge församlingarna gemensamma kyrkan kommer att bliva belägen på något tjänligt ställe emellan Hillingstad by i Rök och Kohlsta-

by i Heda socken. Att på längre avstånd från Röks kyrkas närvarande läge deltaga i sammanbyggnaden förklarade församlingens ledamöter sig icke vilja ingå på.» (Prosten Hedmark.)

Heda församling avvisade detta förslag. I Heda ansåg man att den gemensamma kyrkan lämpligen borde uppföras å Heda kyrkbacke. Ett nytt förslag framkom, att Heda, Rök och V. Tollstad skulle bygga gemensam kyrka. Den skulle i så fall uppföras i Heda. Rök ville, att den skulle byggas vid Hillingstad. Heda och V. Tollstad motsatte sig detta. Och därmed avfördes projekten om sammanbyggnad från dagordningen.

1839 d. 25/11. »Beslöto församlingens ledamöter, att genom pastor anmoda herr direktör A. B. Nyström att med görligaste första uppgöra förslag till nybyggnad av Röks kyrka, och att icke hos Konungens Befallningshavande och Högv. Domkapitlet någon underställning skulle avgivas om fördröjande av kyrkans nybyggnad till tio år härefter.» (Prosten Hedmark.)

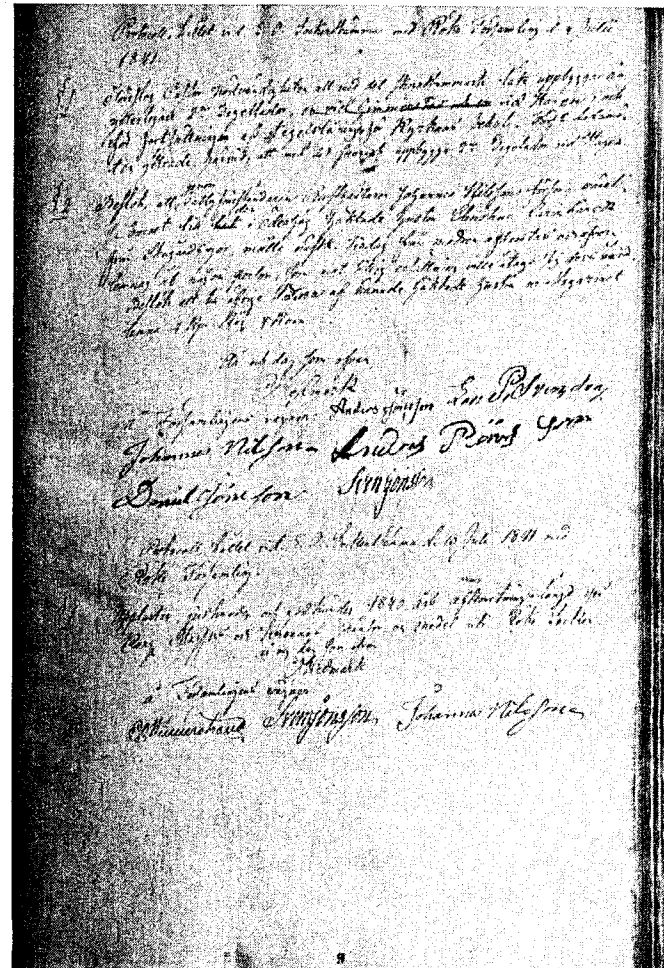
1840 d. 16/2. »Sedan enl. § 9 av protokollet, hållet vid ordin. sockenstämma med Röks församling d. 25/11 1839, herr direktör A. B. Nyström blivit genom pastorsämbetet anmodad, att med möjligaste första uppgöra förslag till nybyggnad av Röks kyrka och herr direktören i anledning härav d. 2 innevarande februari infunnit sig i Rök och vid detta tillfälle meddelat församlingen tvenne ritningar, varav den ena uppgavs såsom förslag till nybyggnad av en gemensam kyrka för Rök och Heda, och den andra såsom förslag till nybyggnad av Röks kyrka enskilt; sammanträdde nu Röks församlings ledamöter, efter förut från predikstolen skedd laga pålysning till

e. o. sockenstämma, för att närmare överse och överlägga om ifrågavarande ritningar, ävensom för att bestämt avgöra, huruvida församlingen önskade att bibehålla endera av dem såsom grundritning för Röks nya kyrkobyggnad, och att herr direktör Nyström, mot billiga villkor, ville åtaga sig verkställandet av denna kyrkobyggnad. Vid överläggningen härom beslöto församlingens ledamöter att genom pastorsämbetet anhålla hos herr direktör Nyström, det han, mot billiga villkor, ville åtaga sig kyrkobyggnaden i Rök och att han för detta ändamål måtte uppgöra en detaljerad ritning för densamma samt kostnadsförslag för dess uppförande, vilka sedermera komma att genom Konungens Befallningshavandes försorg underställas Kungl. Maj:ts Överhovintendentsämbetes granskning till vinnande av Kungl. Maj:ts nådiga bifall och stadfästelse. Därjämte yttrade församlingen den önskan, att herr direktören vid den detaljerade ritningens uppgörande måtte till alla delar följa dess ovan nämnda avgivna projekt för Röks kyrkobyggnad, med undantag av tornet, vilket församlingens ledamöter, i händelse det låter sig verkställas vid det gamla tornets förändring, om vars bibehållande fråga är, önskade att det måtte i proportion efter kyrkans storlek, erhålla likhet med det, som herr direktören använt vid ovan nämnda projekterade sammanbyggnad, ävensom att herr direktören måtte omkring dörren på södra sidan anbringa några enkla passande prydnader.» (Prosten Hedmark.)

1840 d. 8/3. »Sedan Röks församlings beslut vid sist hållna sockenstämma d. 16 febr. 1840, varigenom församlingen velat åt herr direktören A. B. Nyström anförtro nybyggnaden av dess kyrka, blivit herr direktören

meddelat, och han i anledning härav närmare undersökt det gamla kyrktornets beskaffenhet och lokalen ikring kyrkan, fann han sig föranlåten att föreslå en förändring av sitt förra förslag till Röks kyrkobyggnad, varigenom längden av kyrkan komme att minskas, men ersättes medelst kyrkans förändring till korskyrka. Härigenom skulle, i förening med kyrkans prydliga utseende, den fördelen vinnas, att inom de valv, som formeras i tornet till dess stärkande, rum för sakristia erhålles och att i anseende till predikstolens blivande läge över altaret, kostnad av altartavla kunde undvikas, ävensom i anseende till minskningen av kyrkans längd, utvidgandet av kyrkogården å ena sidan icke vore av nöden. I anledning härav framställde pastor till församlingens prövning, huruvida den ville antaga detta förslag vilket herr direktören ansåg för plikt att avgiva, innan han företager den detaljerade ritningen av den tillförrerne föreslagna och antagna kyrkobyggnaden. Församlingens ledamöter yttrade härvid, att som de befarade en större kostnad vid uppbyggandet av korskyrka och dessutom en större svårighet att densamma underhålla, så vidblevo de det förra förslaget.» (Prosten Hedmark.)

1840 d. 3/5. »Företedde pastor en av herr ekonomie-direktören A. B. Nyström, i enlighet med församlingens beslut vid allmän sockenstämma d. 16/2 1840, projekterad ritning för nybyggnad av Röks kyrka. Församlingens ledamöter förklarade enhälligt därvid att de till alla delar funno sig med densamma nöjda, och tillkännagåvo sin önskan, det pastor, i anseende till den i sommar tilltänkte kyrkans grundläggning, måtte med det skyndsammaste hos Kungl. Befallningshavande anmäla ifrågavarande

Sockenstämmoprotokoll från år 1841 med prosten Hedmarks underskrift.

Foto: Wasén.

projektritning och anhålla om dess benägna förord hos Kungl. Maj:ts Överhovintendentsämbete, att den efter dess granskning måtte vinna Kungl. Maj:ts nådiga bifall och stadfästelse.» (Prosten Hedmark.)

Ritningen blev stadfäst och gillad av Kungl. Överhovintendentsämbetet d. 11 febr. 1842 och godkänd och gillad av konung Carl XIV Johan d. 9 mars 1842.

En kyrkobyggnadskommitté tillsattes bestående av prosten Carl Hedmark, ordf., fanjunkare J. Wadsberg, Göijeryd, sekr. Sam. Lundborg, Ingvaldstorp, riksdagsmannen J. P. Andersson, Eweboda, nämndemannen Carl Jonsson, Runnestad, och rusthållaren Carl Peter Andersson, Millingstorp. »Denna kommitté äger att å församlingens vägnar enligt förut på allmän sockenstämma bestämda grunder sätta församlingens beslut i avseende på kyrkans nybyggnad i verkställighet.»

Församlingen hade, innan ritningar och förslag godkänts av myndigheterna, vidtagit en del förberedande åtgärder för kyrkobygget. Ett kyrkobygge var ett vidlyftigt och invecklat företag. En dagsverkslista skulle uppgöras — varje hemman, torp och lägenhet hade skyldighet att fullgöra vissa dagsverken vid av sockenstämman beslutade byggen i församlingen. Sten, kalk, murtegel, sand och virke skulle anskaffas. Dagsverkslistan, som uppgjordes av en kommitté och sedan godkändes å sockenstämman, upptager några sidor i protokolls-boken. Alla skulle vara med t. o. m. fattighjon och backstugusittare. De stora gårdarna ålades en mängd kördagsverken. Vissa lass sten och grus skulle framforslas till kyrkan. Grannsocknarna blevo också anmodade att hjälpa till med dagsverken. Sålunda fullgjorde St. Åby församling under juni månad

1843 228 frivilliga karldagsverken och Heda församling under augusti månad samma år 278 frivilliga dagsverken. Beträffande Heda församling heter det i ett protokoll d. 27/12 1840: »Hemmansägarna i den del av Högbolyckan, som ligger inom Heda socken åtog sig att utföra dagsverken till kyrkans nybyggnad i likhet med första klassens torpare för den rättighet dem blivit beviljad att nyttja sina salighetsmedel i Rök.» Torpen voro i dagsverkslistan uppdelade i fyra klasser alltefter storlek.

Beträffande St. Åby står antecknat i ett protokoll d. 12/2 1843: »Hade Röks församling till grannarna i St. Åby gjort en lika vänlig som broderlig framställning om något biträde med karldagsverken vid sin kyrkobyggnad under instundande sommar. Behjärtande denna anhållan, fattade St. Åby församling det beslut, att var och en som brukar hemman eller hemmandel skall under juni månad detta år, på kallelse från Åby predikstol genom vederbörligt ombud utgöra vid Röks kyrkobyggnad *ett karldagsverke* på egen kost. Och fattades detta beslut med desto större endrätt och nöje, som församlingen därigenom kom i tillfälle, om just ej att på ett yngre släkte återgälda gammal skuld till dess fäder, dock att verksamt ådagalägga, huru omsorgsfullt man vårdat och fortplantat minnet av gamla förbindelser.»

Socken beviljades utsyning av virke till kyrkobygget i Lysings häradsallmänning. Varje hemman var dessutom skyldigt att lämna en viss kvantitet bräder och bjälkar till bygget. Murtegel tillverkades i tvenne tegelugnar vid Gimmerstad och Hagen. Först uppgjordes kontrakt om lertag för tillverkning av 95,000 tegel vid Ödelyckan öster om Gimmerstad. Torparen Carl Andersson, Finke-

torp, Hogstad, åtog sig att utföra arbetet. Ved behövdes till tegel- och kalkugnarna. Därför inköpte församlingen för kyrkans räkning skogsparken Sjökullen och en skogspark i Bovikehagen tillhörande nämndeman Nils Olsson i Trehörna herrgård.

Kalkugnar byggdes. Råmaterial till kalken erhöll man från den gamla kyrkan, som var uppförd i kalksten. Hela den gamla kyrkan brändes till kalk. En stor del av kalken åtgick till byggandet av nya kyrkan. En del såldes till Svanshals församling, som då var i färd med att ombygga sin kyrka. Återstoden utdelades till socknens hemmansägare.

Beträffande anskaffande av sand »anmodades pastor att hos Heda församling göra ansökan om sandtag för Röks kyrkas behov».

Under tiden som kyrkobygget pågick i Rök, höllos gudstjänsterna tillsammans med Heda församling i Heda kyrka. Sockenstämman beslutar härom följande d. 28/11 1842: »Som Röks kyrka tidigt på våren kommer att nedrivas, så anmodade församlingens ledamöter pastor, att hos Heda församling anhålla, det dem under pågående kyrkobyggnad beviljades tillstånd, att med nämnda församling hålla gemensam gudstjänst i dess kyrka.» Denna anhållan beviljades av Heda.

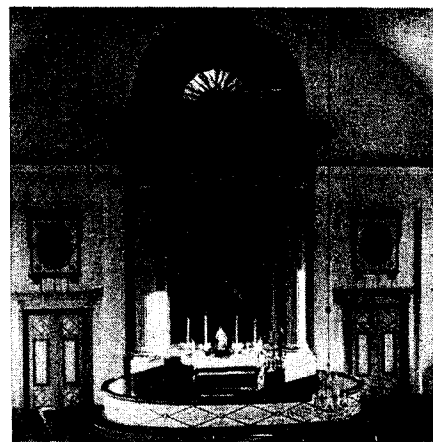
Så återstod att riva den gamla kyrkan. Detta påbörjades våren 1843. Härom är antecknat på en ritning å gamla kyrkan: »I detta Röks församlings åldrige tempel hölls sista gudstjänsten d. 26 mars 1843 Midfastosöndagen; den 27:de därpå följande gjordes början med dess nedrivning, d. 28 nedtogs tornets övre del med vindspel, d. 4:de därpå följ. april föll den betydliga kolossala de-

len därav, som utgjordes av kalksten, efter att vid sin bas hava blivit försvagad genom uthuggningar och de kvarstående pelarna nedstötta med tvenne murbräckor, applicerade en å vardera av de tvenne yttre hörnen. D. 5 maj blev kyrkan fullkomligen nedtagen, så att d. 6 maj början gjordes med uppmurningen av nya kyrkans sydhörn.» (Prosten C. Hedmark.)

Den nya kyrkan bygges.

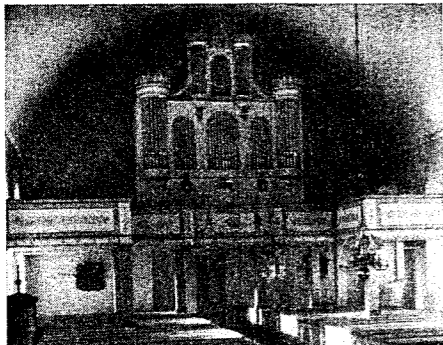
Så hade det länge omdiskuterade kyrkobygget börjat. Vemodigt måste det ha varit, när den gamla kyrkan revs. Men man tröstade sig med, att nu skulle man få en ljus och rymlig kyrka. Det blev också en stor och rymlig kyrka. Den har en längd av 29 m. och en bredd av 11,5 m. Den gamla kyrkan skulle kunnat placeras inne i den nya.

Man arbetade på den nya kyrkan i något över två år, innan den blev färdig till invigning. Allt utfördes noggrant och gediget. Detta gäller såväl murnings- som

Altarpartiet i Röks kyrka.

Foto: Wasén.

Läktarpartiet i Röks kyrka.

Foto: Wasén.

snickeriarbeten. Många ha lagt hand vid dessa arbeten. Under en dugande arkitekts och arbetschefs ledning framskapades ett monumentalt kyrkorum, där ljus och rymd bidra till att skapa en säregen stämning. Väggar och valv vitkalkades. Fönster, dörrar, bänkar, predikstol och altarparti målades i ljusa färger med inslag av guld å predikstol och altare. Nere i kyrkan och på läktaren inreddes sittplatser för 800 personer. Kyrkobyggnadskommittén fick i uppdrag att anskaffa en altartavla. Målaren C. F. Lindh blev anmodad att utföra arbetet. Tavlan föreställer Jesu lidandeskamp i Getsemane. Orgeln från den gamla kyrkan placerades på läktaren i nya kyrkan. Man hade nog tänkt inköpa en ny orgel. Men medlen hade inte räckt till. Man fick nöja sig med en översyn och renovering av gamla orgeln. Den utfördes av kantor Jonsson, Källstad, som för sitt arbete erhöi 266 Rdr 32 skilling banco. Det dröjde ända till år 1871, innan medel hunnit insamlas till ny orgel. Den nya orgeln, som omfattar 18 stämmor, byggdes av P. L. Åkerman. Den kostade 9,500 Riksdaler.

Samtidigt med att den gamla kyrkan revs, nedtogs också en gammal tiondeböd, som var uppförd strax intill

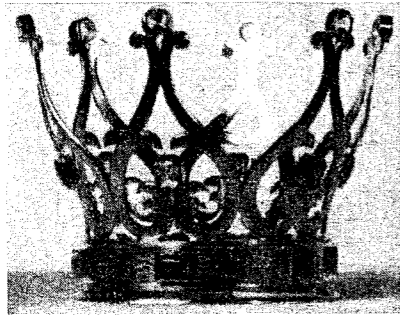
södra kyrkogårdsmuren. I tiondebodens östra vägg var en runsten inmurad, som sedermera blev en av runforskningens allra mest intressanta objekt. Det var Rök-stenen. I en gammal beskrivning beträffande Rök stå följande rader: »Av gamla minnesmärken är uti kyrkobodsmuren en runsten insatt, som är alldeles obegriplig och oläslig». Då boden revs och runstenen blottades, fann man att den var fullteknad med runor på alla sidor. Stenen intogs i vapenhuset och inmurades i södra väggen på den nya kyrkan. Där satt den till 1862, då den frigjordes och placerades vid kyrkogårdsmuren i väster. Genom Akademiens försorg flyttades den sedan till den plats, den nu intar utanför kyrkogården vid södra kyrkogårdsmuren. Var Rök-stenen stod, innan den inmurades i tiondeboden, är obekant. Den restes en gång på 800-talet av Varin översonen Vämod, som stupat i strid.

Som tidigare nämnts var kyrkan färdig till invigning den 17 augusti 1845. Det var en stor högtidsdag i församlingens historia. Ute på kyrkbacken voro salutkanoner utplacerade. Skottsälvorna dånade. Därinne i helgedomen tonade fullödig och mäktigt lovpsalmen »Nu tackar Gud allt folk med hjärtans fröjd och gamman». Invigningen

Rökstenen.

Foto: Lindblad.

Röks brudkrona.

Foto: Tydén

förrättades av H. H. Biskop Joc. Hedrén och högmässopredikan hölls av prosten Carl Hedmark.

Med anledning av 100-års jubiléet ha en del reparationsarbeten utförts i Röks kyrka. Kyrkan har vitkalkats ut- och invändigt. Tak, fönster, dörrar

och luckor ha oljemålats. Kyrkan har helt elektrifierats.

Nere i kyrkan har inretts ett sanctuarium, där inventarier från gamla kyrkan placerats. Där finnes ett altare med altarprydnad från den gamla kyrkan. En gammal dopfont av kalksten har också fått sin plats här. En predikstol från år 1759 och en kyrkklocka från år 1745 höra också med till sanctuariets sevärdheter. I hörnet har uppsatts en mycket vacker gruppbild, föreställande S:t Anna, jungfru Maria och Jesusbarnet — Anna Selbdritt.

Många frikostiga gåvor ha med anledning av 100-års jubiléet överlämnats till Röks kyrka av församlingsbor. Kyrkan har fått en ny brudkrona, utförd hos hovjuvelerare Sam. Pettersson, Linköping. Den är komponerad av gravören hos firman herr Arvid Pettersson. Kronan är av förgyllt silver med å pannbandet och spetsarna infattade stenar.

Till predikstolen har skänkts ett predikstolskläde komponerat och broderat av Libraria, Stockholm. Lampetterna, som pryda väggarna i långskeppet, och lyktan i va-

penhuset med blyinfattat antikglas äro också gåvor av församlingsbor.

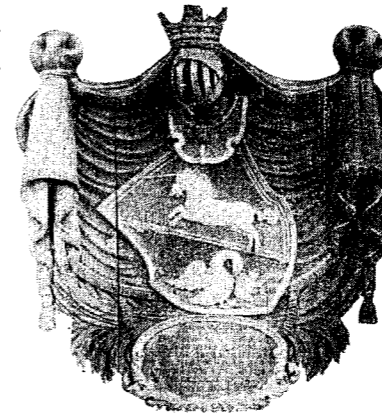
Stora bidrag ha lämnats för restaurering av kyrkans nio vapensköldar. Konserveringen har utförts av konservator Oscar Svensson, Stockholm. Härnedan återgives inskriptionerna å de olika vapensköldarna:

»Kungl. Maj:ts, Vår allernådigste Konungs- och Herres trojänare och hovjunkare, den välborne herren herr *Johan Ernst Snoilsky* är född till världen år 1652 d. 14 december och i Herranom avsomnat anno 1706 d. 5 september. Gud förläne honom en fröjdefull uppståndelse.»

»Kungl. Maj:ts Konung Karl XI troman och kammarherre den välborne herren herr *Gustaf von Snoilsky* till Sättra och Pefkala är född i Stockholm den 31 mars anno 1646 och avsomnat d. 30 mars anno 1695 darsammansstädes.»

»Hans Kungl. Maj:ts troman och hovkansler den fordom högädle och välborne herren herr *Georg Fredrik Snoilsky* född år 1674 d. 20 sept. och avsomnat den 1 mars 1705.»

»Hans Kungl. Maj:ts vår allernådigste konungs trojänare och regementskvartermästare under Helsingeregemente till fot, den ädle och välborne herren herr

Vapensköld tillhörande *Johan Ernst Snoilsky*. Foto: Wasén.

Vilhelm Snoilsky född anno 1657 d. 31 maj avsmnade i Herranom i Sallerups kyrkoby vid Lunden i Skåne d. 28 nov. 1676.»

»Kungl. Maj:ts fordom troman och överstelöjtnant vid kavalleriregementet den välborne herr *Petter Gissler* är född till denna världen anno 1637 d. 25 jan. och i Herranom avsmnat d. 21 juli anno 1701.»

»Den ädle och manhaftige löjtnanten av Östgöta kavalleri *Petter Rauchman* till Walla och Ingevalstorp föddes anno 1647 d. 14 sept. och i Herranom avsmnade d. 10 juli anno 1681.»

»Hans kungl. Maj:ts troman och välmeriterade Överstelöjtnanten till häst den välädle herr *Erik Pedarson Rauchman* till Ingevalstorp och Walla i Herranom avsmnat på det blodiga slaget vid Lunden i november 1676.»

»Hans Kungl. Maj:ts vår allernådigste Konungs och riksens troman och överste välborne herr *Carl Ludolf Lejonsteen* är född 1650 d. 4 dec. i staden Mecklenburg i Sachsen och i Herranom avsmnad 1740 uti Östergötland. Gud förläne honom på den stora domens dag en fröjdefull uppståndelse för Kristi skull.»

»Generaladjutanten av kavalleri, den ädle och välborne herr *Magnus Rosenschwerd* till Millingstorp och Saeby, vilken i Herranom saligen avsmnade på sin gård Millingstorp den 16 juni 1677 sedan han her i werlden berömligen levat hade 64 år och blev begravnen den 20 november samma år 1677.»

Så står vår jubilerande kyrka vacker och inbjudande. Vi ha tagit emot henne som ett dyrbart arv från fäderna. Det arvet förpliktar. Det manar oss till fortsatt uppslut-

ning omkring Guds ord och sakramenten. Här var livskällan för generationer, som gått, och här är livskällan för oss och generationer, som komma. Gud välsigne vår kära kyrka! Gud välsigne vår kära församling!

Tryckt i Motala 1945 hos Bröderna Borgströms AB

Arkivskanslens Arkivskanslens
No. 2911